

Frig Dönemi Mutfak Eşya Formlarının Sofra Seramikleri Türünde Endüstriyel Uygulamaları

Industrial Applications of Phrygian Period Kitchenware Forms in Table Ceramic Types

Demet PARLAK*
Doç. Dr. Haldun ŞEKERCİ**

DOI: 10.46641/medeniyetsanat.1008164

Öz

Seramik, insanlık tarihinin yerleşik hayata geçişinden itibaren kap, kacak, pişirme kapları ve saklama amaçlı olarak hazırlanmış ürünlerdir. Bu ürünler M.Ö. 6000'li yıllardan günümüze kadar gelişme göstermiş ve günümüze kadar teknolojinin de yardımıyla birçok alanda kullanılacak bir malzeme çeşidi haline gelmiştir. Mimari alandan, müzik aletlerine, sanattan inanca, savunma sanayinden, ileri teknoloji ve tıp alanına kadar birçok alanda kullanılan seramik, sofraya seramiği alanında da geçmişten günümüze birçok dönemde gelişme göstermiştir. Değişen kültür yapıları, gelenekler ve yaşam standartları bu alanda özellikle form üzerinde birçok değişikliğe neden olmuştur. Yapılan bu araştırmada, genel tarama modellerinden ilgili literatür taranması ile nitel yöntemlerden yararlanılmış, Frig dönemi mutfak eşyası formlarının seramik ürünleri üzerinden örnekler verilerek yeni tasarım çalışmaları yapılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgulara göre; seramiğin keşfinden bugüne kadar geçen süreçte M.Ö. 1200 yılında Hititlerin yıkılmasıyla kurulan Frigler, diğer alanlarda olduğu gibi seramik alanında da önemli bir merkez haline gelmiştir. Bu döneme ait yapılan kazılarda zoomorfik vazolar, altlıklar, çeşitli testi, tabak, kâse, kupa ve vazo türlerinden oluşan bazı eşyalar ele geçirilmiş, mutfak eşyası olarak kullanılan seramik kaplar dekorlu ve düz renk olarak üretilmiştir. Frigler döneminde yapılan sofraya seramiği formları kullanım şekillerine göre araştırılmış ve on adet yeni model çalışması yapılarak sekiz adet yeni tasarım, günümüz teknolojisine uygun seri üretimi yapılabilecek modeller haline getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Frig Dönemi, Sofra Seramiği, Form, Tasarım, Endüstri*

Abstract

Ceramics are pots, pans, cooking utensils, and products prepared for storage since the transition of human history to settled life. These products have developed since 6000 BC and become a type of material used in numerous areas with the contribution of technology until today. Ceramics, which is used in many fields from architecture to musical instruments, from art to belief, from the defense industry to advanced technology and medicine, has also developed in the field of table ceramics from past to present in many periods. Changing cultural structures, traditions, and living standards has caused many changes, especially in the form. In this research, general scanning methods were used by checking the relevant literature and qualitative methods, and new design studies were carried out by giving examples on the ceramic products of the Phrygian period kitchenware forms. According to the findings obtained in the research, the Phrygians, founded with the collapse of the Hittites in 1200 BC, in the process from the discovery of ceramics to the present, have become a significant center in the field of ceramics as in other areas. During the excavations made during this period, some items consisting of zoomorphic vases, bases, various jugs, plates, bowls, mugs, and vases were found. Table pottery forms made during the Phrygian period were researched according to their usage patterns, and eight new designs were made into models that can be mass-produced in today's technology by working on ten new models.

Keywords: *Phrygian Period, Ceramics, Form, Design, Industry*

* *Keramika Tasarım Merkezi, demetparlak@keramika.com.tr, ORCID: 0000-0002-0572-4855*

** *Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, El Sanatları Tasarımı ve Üretimi, haldun.sekerici@dpu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2753-6951*

Giriş

1. Seramiğin Tanımı ve Tarihi

Seramik, geleneksel bir anlatım ile tanımlanacak olursa; organik olmayan bileşenlerin bir araya getirilerek, çeşitli yöntemler kullanılarak şekil verildikten sonra, sırlanarak ya da sırlanmayarak sertleşip dayanıklılık kazanana kadar pişirilmesi bilim ve teknolojisidir (Arcasoy, 1983: 1). Seramiğin bir diğer tanımı ise pişmiş toprak olarak tanımlanmaktadır. İnsanlık tarihinin yerleşik hayata geçişinden itibaren kap, kacak, kadeh, pişirme kapları ve saklama kapları yaptığı bilinmektedir. Anadolu, seramik üretimi açısından dünyanın en eski yerleşim yerlerinden biridir. M.Ö. 6000 yıllarına kadar dayanan çanak çömlek kültürü, günümüze kadar gelişen teknoloji ile değişime uğramış ve farklılıklar göstermiştir (Sevim, 2014: 63; Sevim ve Yeşilmen, 2019: 69). Oluşan bu farklılıklar neticesinde, geçmişten günümüze kadar gelen seramik, değişik form, desen ve renklerde karşımıza çıkmaya devam etmektedir.

Tunç Çağı ile birlikte Anadolu'da kurulan uygarlıkların gelişim gösterdiği, yaşanan gelişim sonucunda M.Ö. 2000'li yıllarda yazılı tarihin başlamasıyla da hız kazandığı bilinmektedir. Bu dönemde tüccarların anlaşmaları pişmiş topraktan hazırlanan tabletlere yazılmış ve ticaret bu şekilde yapılmaya başlanmıştır. Seramiğin her geçen gün daha fazla kullanılması ile üretim yerleri de artmıştır. Kütahya, Friglerden bu yana bu merkezlerin başında gelmekte olup, desen ve tarzlarıyla farklılıklar yaratarak seramik ve çini üretiminde dikkat çekmiştir (Erman, 2012: 26-7).

1.1. Sofra Eşyası Olarak Kullanılan Seramikler

Seramik, insanlığın yerleşik hayata geçişinden bu yana sağlık, mimari, mühendislik, sofraya eşyası, savunma sanayii ve sanat alanlarında kullanılmış ve kullanılmaya devam etmektedir. Ayrıca elektriği ve ısıyı iyi yalıtırları; kararlı ve yüksek erime sıcaklığına sahip oldukları için mühendislik alanında da kullanılabilirlerdir (Erzincan vd., 2021: 128).

İlk seramik kullanım alanı çanak çömlek yapımı ile başlamıştır. İlerleyen dönemlerde seramiğin kullanımı, insanlığın yerleşik hayata geçişiyle birlikte pişirme, depolama, saklama gibi amaçlarda kullanılmak üzere sofraya seramiği üretimi ile devam etmiştir. Sofra seramiği, gelişen ve değişen teknoloji ile birlikte farklı doku, form, desen ve renklerle karşımıza çıkmaktadır çünkü yemeğin yanında ona değer katan farklı tasarımlar arayışı gündeme gelmektedir. Yemeğin görsel etkisini artırmak için kullanılan araç, yemek kaplarıdır. Bu yemek kapları cam, seramik ve metal gibi birçok farklı malzemelerde karşımıza çıkmaktadır. Ancak en çok tercih edileni seramik ve porselen kaplardır (Sevim, 2017: 199).

Günümüzde kültür ve yaşam biçimlerinin değişime uğraması ve sistemin de değişmesiyle beraber bireyler evlerinde daha fazla vakit geçirmektedir. Sosyal yaşamlarında bütçelerine uygun ürün arayışına giren tüketiciler, sofraya eşyası ürünlerinde ucuz, pratik, günlük hayatlarına uygun seramik ürünler tercih etmeye başlamıştır. Yaşam standartlarının ve aile yapılarının değişmesiyle birlikte, tek başına yaşayan insan sayısındaki artış da göz önüne alındığında, pahalı ve günlük kullanıma uygun olmayan

ürünlerin yerine daha pratik ve ucuz ürünler tüketici tarafından tercih edilmektedir (İTO, 2007: 25).

1.2. Endüstriyel Seramik Üretimi

Seramiğin ilk üretiminde şekillendirmede üç yöntem kullanılmıştır. Bunlar; elle, çarkta ve kalıpta şekillendirmedir. Antik dönemlerde genellikle yuvarlak formlar elle ve çarkta şekillendirilmiştir. İlk kez Neolitik dönemde çanak çömlekler elle şekillendirilmiştir. Bu örnekler ilk olarak Ürdün, İran ve Irak'ta rastlanmıştır (Çetintaş, 2018: 94).

İnsanlığın seramiği ilk keşfinden sonra üretiminin endüstrileşmesi 18. yüzyılda meydana gelen "Endüstri Devrimi" ile olmuştur. Endüstri Devrimi ile üretimlerin seri olarak yapılması ve olanakların artması ile birlikte bu alanda farklı tasarımlara ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır (Çevik, 2014: 86).

Gelişen teknoloji ile kullanıcının beğenileri de değişiklik göstermektedir. Özel tasarımların, özgün formların ve farklı yaklaşımların talep edildiği günümüz sofrası seramiği alanında en büyük rol, endüstriyel tasarım ürünlerine düşmektedir. Endüstriyel tasarım sürecinde seri üretime uyarlanacak seramik ürünler, kullanıcının yaşadığı bölgeye, yaşam standartlarına, psikolojisine ve ihtiyaçlarına yönelik olarak tasarlanma sürecine girmektedir. Uzun yıllar değişiklik göstermeyen üretim tekniği, Endüstri Devrimi ile birlikte gelişen teknolojinin sonuçları olan makinelerin üretime alınması ve tasarımın üretimi kolaylaştırması ile büyük avantaj kazanmıştır. Üretilen bu ürünlerin estetik kaygı içerdiğine inanan ve bu alanda çalışmalar yapan Arts and Crafts, Art Nouveau, De Stijl, Bauhaus gibi akımlar bu alandaki tasarımın ilk örneklerini oluşturmaktadır (Yüksel, 2018: 1250).

Form (biçim), objelerin dış görünüşünü yansıtır. Görüş alanındaki nesnenin hacim ve çerçevesinin boşlukta kapladığı alandır. Formlar, objenin amacına, kullanım yerine göre değişim göstermektedir. Bu nedenle form tasarımlarının, sanatçının isteği doğrultusunda değiştirilebilen bir yapısı vardır (Tosunoğlu, 2011: 30).

Seramik sanatta form, sanatsal ve endüstriyel olmak üzere ikiye ayrılır. Endüstriyel seramik formlarında yapılan kap kacakların kullanım amacı, formların yapısal özelliklerini belirler. Bunlara yeme içme kapları, depolama kapları ve saklama kapları örnek verilebilir (Önder, 2019: 54).

Teknolojinin gelişmesi ve endüstrinin ilerlemesi ile birlikte taleplerin farklılaşması ve beğenilerin ön planda tutulmasından dolayı sofrası seramiğinde form tasarımı önemli bir rol oynamaktadır. Günümüzde sofrası seramiği form tasarımları, estetik kaygı, kullanım kolaylığı, ergonomi ve şıklık kaygısı taşıdığı için kullanıcının dikkatini çekecek tasarımlar yapılmaktadır. Ülkelere göre farklılık taşıyan bu etmenler, inanç, kültür, yaşam standardı olmak üzere tasarımlara şekil vermektedir. Kullanılacak olan kâsenin boyutu, yemek tabağının formu, sunum setinin içeriğine göre form tasarımları hazırlanmaktadır.

1.2.1. Sofra Seramiğinde Kâse Form Tasarımı

Sofra seramiği endüstrisinde, servis edilecek yiyeceğin miktarına uygun olacak büyüklükte derin ve geometrik şekilden oluşan modele kâse denir. Kâseler, çorba ve komposto gibi sıvı yemekler için kullanılmaktadır. Ortalama 25 cl sıvı alma kapasitesi olan kâseler, bazen kulplu bazen de kulpsuz olarak kullanıcı tarafından talep edilmektedir. Komposto ve çorbalar için kulpsuz kâse kullanılırken konsome çorba için kullanılan Fransız mutfağına ait kulplu kâse de bulunmaktadır. Kulplu kâse, kaşıkla ya da kulplarından tutularak kaşıksız da kullanılmaktadır. Kulplu kâsenin de sıvı alma kapasitesi ortalama 25 cl olarak tercih edilmektedir (Denk, 2017-8: 94-5).

Sofra seramiklerinde hazırlanan form tasarımları estetik kaygının yanı sıra kültürel açıdan da değerlendirilmelidir. Her kültürün kendine özgü olan yemek kültürü bu formların gelişimine önemli katkıda bulunmaktadır. Formun şekli, ebatı ve kullanım alanı tasarımın hazırlanmasında rol oynamaktadır. Kimi ülkelerde çorba kâsesi olarak kullanılan form, bir diğer ülkede kahvaltılık için kullanılabilir. Anadolu'da daha küçük ebatlarda kullanılan kâse, Avrupa'da daha büyük ebatlarda talep görmektedir. Geleneksel formlarda hazırlanan kâseler, günümüz teknolojisinin gelişmesiyle daha modern tasarımlarla gelişimine devam etmektedir (Görsel 1).

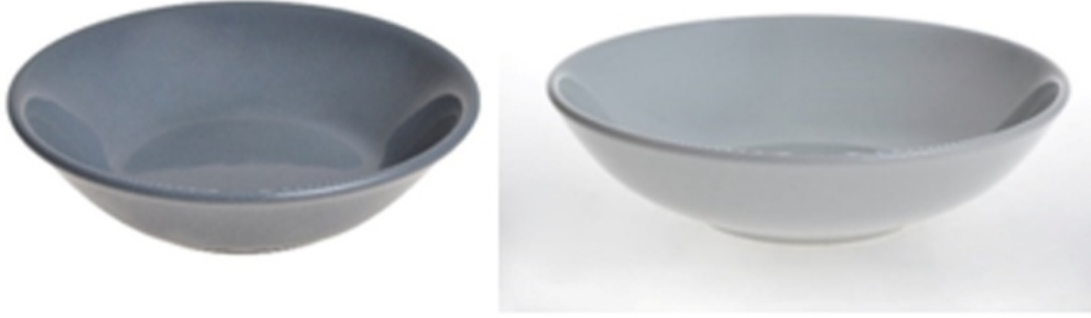

Görsel 1. Kâse Örnekleri.

1.2.2. Sofra Seramiğinde Yemek Tabağı Form Tasarımı

Sofra seramiği yemek tabağı, sunum açısından değerlendirildiğinde tabak içerisinde yer alacak yiyeceklerin yerleşimi ile uyum sağlayacak formlar çok önemlidir. Bir tabakta yemeğin tamamlayıcı unsuru olan sos ve garnitürün yerleşiminde denge unsurunun sağlanması ve karmaşaya sebep olmaması açısından, derinlik ve genişlik dikkat edilmesi gereken en önemli unsurlardır (Uçuk, 2017: 67).

Yemek kültürüne göre değişkenlik gösteren bir diğer form ise yemek tabaklarıdır. Kültürler açısından hem kullanım amacı hem de estetik kaygı taşıyan bu form yemek masalarında farklı sunumların yapılabilmesi için, gelişen şekillendirme yöntemleriyle farklı formlar üretilebilmektedir. Gastronomi alanının da gelişmesi ile sunumlarda olan değişiklikler formların tasarımlarına da önemli katkılar sağlamaktadır (Görsel 2).

Görsel 2. Keramika Tasarım Merkezi Arşivinden Yemek Tabağı Örneği, Parlak, 2021.

1.2.3. Sofra Seramiğinde Servis Tabağı Form Tasarımı

Sofra seramiği form tasarımlarında servis tabağı olarak kullanılan üründe dikkat edilmesi gereken en önemli husus, formun şekli ve kullanılan renklerdir. Yapılan yemek sunumunda bu iki faktörün yanı sıra ölçüsünün de önemi büyüktür. Uygun büyüklükteki servis tabağı formunun tercih edilmesi, hem sunum açısından hem de kullanılabilirlik açısından önemli bir unsurdur. Estetik, ergonomik ve şık tabaklar gastronomi alanında evde kullanım dışında restoranlar için de tercih sebebidir. İlk çağlardan bu yana insanların içerisinde buldukları toplumdaki düzen ve edindikleri alışkanlıklarla birlikte, kültürel değişimler oluşmaya başlamış ve yemek kültürlerinde bulunan alışkanlıklar değişimlere uğramıştır (Uçuk, 2017: 45).

Görsel 3. Keramika Tasarım Merkezi Arşivinden Yemek Takımı Örneği, Parlak, 2021.

Teknolojinin gelişmesi ve mesafelerin kısalması sebebiyle farklı ülkelerin mutfakları bir diğerine benzemeye başlamıştır. Bu nedenle yapılan sunumlar, geleneksel yemek sunumlarından modern sunumlara dönmeye başlamış ve sunum esnasında renk, dekor, doku ve form en büyük etken haline gelmiştir. Servis tabağının masaya geldiği ilk anda, renk faktörünün yanı sıra tabağın sahip olduğu formun özellikleri tüketicinin dikkatini çekmektedir. Servis tabaklarının sahip olduğu şekil gibi ilk bakışta ayırt edilebilen özellikler, yiyeceklerin tüketiciler tarafından daha artistik olarak algılanmasına, lezzet ve aromaları yönünden daha fazla beğenilmesine katkı sağlamaktadır (Haykır, 2021: 1363) (Görsel 3).

1.2.4. Sofra Seramiğinde Fincan Form Tasarımı

Kahve, hem ülkemizde hem de dünyanın birçok ülkesinde önemli bir tüketim maddesidir. Küreselleşmeyle birlikte kahve de değişen eğilimlerden biri olmuştur. Teknolojinin değişmesi ile birlikte ülkeler arası sınırların bir önemini kalmamasından dolayı yenilik ve eğilimler dünyaya hızlı bir şekilde yayılmaktadır. Bu yayılan değişimler içecek çeşitlerinde ve kahve çeşitlerindeki tüketim alışkanlıklarında birçok farklılıklar yaşanmasına sebep olmuştur (Erbaş, 2009: 149-50). Dünyaya yayılan kahve kültürü, fincan formlarında da önemli değişimlere sebep olmuştur. Türk kahvesi, espresso, nescafe, filtre kahve olmak üzere birçok kahve çeşidi farklı fincan formlarında servis edilmektedir. Her kahvenin kendine has özelliği göz önünde bulundurulduğunda hacmi, yüksekliği ve genişliği değişkenlik göstermektedir. Kahve kültürünün yanında çay kültürü de ülkeler arasında vazgeçilmez bir tüketim alışkanlığıdır. Ülkemizde çay, klasik cam bardağında servis edilirken, uluslararası servis şekillerinde çay, fincanda servis edilmektedir. Bu içecek türlerinin servisi esnasında diğer formlarda da olduğu gibi en çok dikkat edilmesi gereken hususlar, ergonomikliği ve estetik görüntüsü başta olmak üzere renk, form ve dekordur. Kullanıcının gözüne hoş gelen ürünün içinde bulunan kahveyle uyumu ve kullanım kolaylığı, tasarımcının dikkat etmesi gereken kuralların başında gelmektedir (Denk, 2017-8: 95-6) (Görsel 4).

Görsel 4. Keramika Tasarım Merkezi Arşivinden Fincan Örnekleri, Parlak, 2021.

2. Frig Dönemi ve Tarihi

M.Ö. 1200 yıllarında Hitit devletinin yıkılmasıyla birlikte Anadolu, birtakım göçmenlerin etkisi altına girmiştir. Bu göçmenlerin doğudan gelenlerine Muşki, batıdan gelenlerine ise Frig ya da Bryg adı verilmektedir. Batıdan yavaş yavaş Orta Anadolu'ya doğru geçiş

yapan Frigler, ilk olarak M.Ö. 10. yüzyıl içinde Polatlı'ya, sonra da başkent yaptıkları Gordion'a gelmişlerdir (Birecikli, 2010: 217).

Frig bölgesi, Anadolu'nun oldukça geniş bir kesimine yayılmış olan günümüz coğrafyasında, Ege bölgesi ve İç Anadolu bölgesinin geniş bir alanını kapsamaktadır (URL 1).

Frigler, Anadolu'ya yerleşmelerinden sonra birçok alanda gelişmeler göstererek hem günlük ihtiyaçlarını karşılayacak ürünler bulmuş hem de sanatsal faaliyetlerine devam etmiştir. Friglerin yaşamış olduğu Gordion'da yapılan kazılarda savaşta kullanmış oldukları pek çok eşyaya rastlanırken, Gordion'da tekstille ilgilendiklerini gösteren birçok malzemeye de rastlanmıştır. Tümülüslerde bulunan keten ve yünden dokuma kalıntıları, gelişmiş tekstil kolunun somut bir örneğidir. Tümülüslerde bulunan evlerinde günlük hayatlarında kullandıkları farklı ahşap cinslerinden yaptıkları mobilyalar, marangozluk ve mobilyacılığın Friglerde ne kadar gelişmiş olduğunu gösterir. Tunçtan döküm ve döğme tekniği ile yaptıkları kazanlar, kepçe, kemer, omfalos taslar ve günlük hayatta sıklıkla kullanılan ve kancalı iğne olarak bilinen fibulalar, Friglerin maden konusunda ilerlediğini ve teknolojilerinin var olduğunu göstermektedir (Görsel 5). Dağlık Frigya bölgesindeki kale tipi yerleşimler ve çevresindeki kaya anıtları, Friglerdeki mimari yapıların en önemli örneklerindedir. Bu mimari yapılar Friglerin taş ve kaya işçiliğinde bu dönemde geliştiğinin belgelerini oluşturur. Eskişehir il sınırı içinde kalan bölgede M.Ö. 8. yüzyıl ile M.Ö. 6. yüzyılın ilk yarısı içinde birçok Frig kalesi kurulmuştur (Kökdemir, 2019: 11-2).

Görsel 5. Fibula, Bilgial, 2019.

2.1. Frig Döneminde Seramik Malzemenin Kullanımı

Trak göçlerinin tarihi ile ilgili birçok veri Troya kazıları sonrasında ortaya çıkmıştır. Yapılan kazılar, Priamos Troyasının yıkılmasından sonra Orta Avrupa kökenli başka bir medeniyetin geldiğini göstermiştir. Genç Tunç Çağında Macaristan'da da görülen üzerinde farklı spiral ve dairesel motiflerin bulunduğu seramikler ilk kez M.Ö. 11. yüzyılda bulunmuştur. M.Ö. 13. yüzyılda Anadolu'ya ayak basan Frigler, kitleler halinde hareket eden Trak boylarından biridir. Asur kralı Tiglatpilaser (M.Ö. 1114-1076) zamanına ilişkin

belgelerde Halys (Kızılırmak) nehrinin doğusunda Muşkiler olarak geçen kavimlerin de Friglerle ilgili olduğu iddia edilmektedir (Bülbül, 2009: 82).

Friglerin başkenti olan Gordion, diğer sanat alanlarında olduğu gibi seramikte de önemli ve zengin bir merkezdir. Seramik alanında olan zenginliği sadece bulguların sayısında değil biçim, bezeme ve diğer alanlarda da belirgin bir şekilde görülmektedir. Bu bölgede yapılan bazı bezemelerde, Demir Çağ Anadolu'sunun diğer Frig merkezlerinde bilinmeyen çok ender örneklerin bu merkezde yapıldığı gözlemlenmiştir. Yapılan bu örneklerin Gordion'un farklı kültürel olgularına işaret olarak değil, başkent olmasına bağlı olarak yapıldığı bilinmektedir. Başkent olarak kullanılan bu şehrin, sivil yerleşimlere kapalı ve yönetimsel bir yerleşim yeri olduğu düşünülmelidir. Kentin içinde bulunan tapınaklar, soylu ve bürokrat konutları, askeri yönetim merkezleri, saraylar ve birçok yönetim biçimi için kullanılan yapılar ve saray halkı için üretim yapan yapılar bulunmaktadır. Bu durum Gordion'un birçok sanat dalına yönelik üretimlerinin özgün şekilde yapılmasını zorunlu kılmıştır. Seramik sanatı açısından bu dönemde yapılan kazılar incelendiğinde, çeşitli kap biçimlerinin saptandığı ve iyi tanımlanabildiği Gordion'un Tahrip Katmanı bulguları önemli olmakla birlikte, ilk buluntularda testi, krater, amphora, pitos ve çanak olmak üzere ana tipte birçok buluntu ele geçirilmiştir. Bu ürünlerin yanı sıra çanak, çömlek, testi ve süs eşyası olmak üzere birçok eşya da bu döneme ait seramiklerdir (Özkaya, 1995: 80-1).

2.2. Frig Dönemi Mutfak Eşyaları

Friglerin dışında Orta Anadolu'da çeşitli etnik grupların da yaşadığı bilinmektedir. Kızılırmak nehrinin batı kısımlarında, Balkan asıllı Frig uygarlığında bulunan topluluklara karşılık, doğu tarafında bulunan Friglerle beraber Muşki, Tabal, Kaşku gibi medeniyetler de yaşamaktaydı. Frigler döneminde seramiğin kullanım alanı incelendiğinde mutfakta kullanılmak amacıyla yapılan seramiklerin genellikle süzgeçli kaplar, testiler, maşrapalar, kupalar, ritonlar, kâseler, tabaklar, çanaklar, çömlekler, akıtacaklı kaplar, vazolar, kraterler, arı kovanları, küpler, urnalar, çift kulplu kaplar olarak yapıldığı görülmektedir (Pekyaman, 2008: 28) (Görsel 6).

Görsel 6. Frig Dönemi Mutfak Eşyası Şarap Karıştırma Kapları, Çömlek ve Sürahi Örneği.

Frig mutfak seramiklerinin çok farklı ürün çeşitliliği gösterdiği yukarıda verilmiş olan örneklerde de belirtilmiştir.

“Gordion kazılarında ele geçirilen buluntular sonucunda yapılan çalışmalarda, aşağıda yer alan Yassihöyük Stratigrafi Sırası (YHSS) belirlenmiştir: YHSS 9–8: Geç Tunç Çağı (M.Ö. 1400–1200), YHSS 7: Erken Demir Çağı (M.Ö. 1100–950), YHSS 7B: Erken Demir Çağı, El Yapımı Çömlekleriyle YHSS 7B: Erken Demir Çağı, Devetüyü Rengi Kaplarıyla YHSS 6: Erken Frig (M.Ö. 950–700) (Kaya, 2007: 26)”.

2.3. Frig Dönemi Mutfak Eşyaları Örnekleri

Friglerde iki gruba ayrılan seramik sanatında tek renkli gri ve boyalı olmak üzere iki çeşit seramik tekniği kullanıldığı bilinmektedir. Mutfak eşyası olarak kullanılan seramik kaplar, dekorlu ve düz renk olarak da üretilmektedir. Friglere ait olduğu tahmin edilen boyalı seramiklerin kullanıldığı düşünülmektedir. Ölen kişilerin yanlarına da yine seramikten yapılan içki kapları, taslar, kulplu çanaklar olmak üzere bazı seramik eşyalar gömülmekteydi. Özgün formların ve dekorların üretildiği Gordion şehrinde saray halkının, soylu ve bürokratların kullanacağı özel eşyaların yapıldığı, Frig dönemine ait olan kazılar sonucunda ortaya çıkmıştır.

3. Araştırma Yöntemi ve Bulguları

3.1. Amaç ve Yöntem

Araştırmada, M.Ö. 10. yüzyılda yaşayan ve Anadolu’da büyük izler bırakan Frig uygarlığına ait olan seramik mutfak eşyalarının araştırılması, yapım teknikleri ve formları incelenmiştir. İncelenen ve literatür taraması yapılan bu çalışmada, seramik alanında özgün ve ender örneklerle sahip formların yapıldığı bu kültürün ürünlerini günümüze uyarlamak amaçlanmıştır. Aynı zamanda bu çalışmanın amacı, günümüz endüstrisine uygun olacak şekilde yeniden tasarlanan Frig dönemine ait formların, kullanım amacı ve tekniği ile farklılık getirilerek endüstriyel üretime uygun olacak şekilde tasarlanmasıdır. Frig dönemine ait literatür araştırması ve kaynak taraması yapılmış, mutfak gereci olarak kullanılan sofraya seramiği formlarından esinlenilerek günümüz teknolojisine uygun endüstriye dayalı üretim yapılabilecek on ürün modeli hazırlanmış ve bu tasarımlardan sekiz tanesi seri üretilebilecek şekilde tasarlanmıştır.

3.2. Bulgular

3.2.1. Frig Mutfak Eşyası Formları

A

B

C

D

E

Görsel 7 (A, B, C, D, E). Frig Dönemi Seramik Mutfak Eşyası Örnekleri.

Görsel 8 (F, G, H). Frig Dönemi Seramik Mutfak Eşyası Örnekleri.

3.2.2. Frig Mutfak Eşyası Formlarının Sofra Seramiği Formu Olarak Endüstriyel Uygulaması ve Örnekleri

Uygulama Örneği 1: Frig mutfak eşyası formlarından esinlenilerek (Görsel 7) yapılan Örnek 1 modeli, bu dönemde yapılmış kâse örneğinden yola çıkılarak tasarlanmıştır. Geniş ağızlı, kısa ve basık yüksekliğiyle Frig döneminde yapılan kırmızı çamur kullanılmıştır. Mat sırla renklendirilmek istenen bu form, kulp yapısından dolayı stoklama ve istifleme problemi yaratacağı için işletme şartlarında seri üretime uygun bulunmamasından dolayı üretime alınmamıştır.

Görsel 9. Uygulama Örneği 1, Parlak, 2021.

Uygulama Örneği 2: Frig dönemi kap kacak örneklerinden (Görsel 8) yola çıkılarak hazırlanan Örnek 2, sosluk modeli asimetric formu, geniş ağız yapısı ve kısa boyutuyla günümüz üretim teknolojisine uygun olarak tasarlanmıştır. Hazırlanan bu modelde seri üretim en önemli özellik olarak benimsenmiş, modernize edilerek işletme şartlarına uygun hale getirilmiştir. Üretim denemelerinden geçen bu model seri üretime alınarak satışa sunulur hale getirilmiştir.

Görsel 10. Uygulama Örneği 2, Parlak, 2021.

Uygulama Örneği 3: Örnek 3'te yer alan model tasarımında Frig dönemine ait testilerden esinlenilmiş, günümüz şartlarında sofraya seramiği ürünü olarak kullanılabilecek modern tasarım çalışması yapılmıştır. Döküm olarak hazırlanan Frig dönemi ürünü (Görsel 7) preslerde üretilebilecek şekilde yeniden tasarlanmış, sosluk ve yağlık olarak kullanılabilecek şekilde üretime alınmıştır. Seri üretime uygun olarak hazırlanan bu modelde, satışa hazır hale getirilmek üzere kalıp çalışmalarına başlanmıştır.

Görsel 11. Uygulama Örneği 3, Parlak, 2021.

Uygulama Örneği 4: Seramiğin ilk bulunuşundan itibaren pişirme ve servis etme amacıyla kullanılan tabak formları, Frigler döneminde de sofraya seramiği ürünlerinde ön planda olmuştur (Görsel 7). Ortalama 27 cm çapında olan yemek tabağı, günümüz teknolojisi ile seri üretilebilecek belirgin halkaları ve kalın formuyla, geçmiş dönemde yapılan tabaklardan esinlenilerek Örnek 4'teki model çalışması hazırlanmıştır. Endüstriye uygun seri üretimi yapılabilen bu form için kalıp çalışmaları yapılmış ve üretim denemeleri alınmış olup satışa hazır hale getirilmiştir.

Görsel 12. Uygulama Örneği 4, Parlak, 2021.

Uygulama Örneği 5: Frigler döneminde el tornası veya elle Őekillendirilmesi yapılan tabak, kâse, kupa vb. ürünler (Görsel 7) günümüz teknolojisinde izostatik pres ve robotların kullanılmasıyla seri üretime uygun olacak Şekilde yeniden tasarlanmıştır. Üretime hazır hale getirilen bu ürünler asimetrik yapıları ve elle Őekillendirilmiş gibi verilmiş görüntüsüyle geçmiş dönemin izlerini taşımaktadır (Örnek 5).

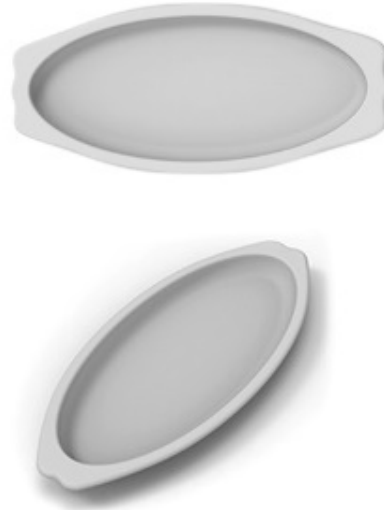
Görsel 13. Uygulama Örneği 5, Parlak, 2021.

Uygulama Örneği 6: Frigler döneminde yapılan kazılarda bulunan süzgeçli kap (Görsel 8) formlarından yola çıkılarak hazırlanan Örnek 6 modeli, günümüz sofrası seramiği eşyasında sosluk, sütlük veya yağlık olarak kullanılmak amacıyla tasarlanmıştır. Döküm grubuna giren bu model seri üretimde yeterli sayının alınamamasından dolayı üretime uygun bulunmamıŐtır.

Görsel 14. Uygulama Örneği 6, Parlak, 2021.

Uygulama Örneği 7: Örnek 7’de yapılmış olan model tasarımı, Frigler döneminde üretilen tabak formundan yola çıkılarak hazırlanmıştır. Bu dönemdeki tabak modeli yuvarlak formda hazırlanmış olup ortalama 28 cm çapındadır (Görsel 7). Günümüz teknolojisi kullanılarak talepler ve beğeniler doğrultusunda oval forma çevrilen bu modelin, seri üretime uygun bulunup kalıp çalışmaları hazırlanabilmesi için üç boyutlu yazıcı yardımıyla prototip modeli oluşturulmuştur.

Görsel 15. Uygulama Örneği 7, Parlak, 2021.

Uygulama Örneği 8: Frig döneminde yapılmış olan kulplu geniş ağızlı kâse modeli, seri üretime uygun olmadığı için üretime alınamamıŐtır (Görsel 7). Yine bu modelden yola çıkılarak yeterli üretim sayısının alınabileceği yeni bir form tasarımı yapılmış, kulpsuz olacak Şekilde Örneğ 8'deki kâse modeli üretime hazır hale getirilmiştir.

Görsel 16. Uygulama Örneği 8, Parlak, 2021.

Uygulama Örneği 9: Örneğ 9'daki tasarım yapılırken Frigler dönemindeki testilerden (Görsel 7) yola çıkılmıŐ olup seri üretime uygun kupa çalışması yapılmıştır. Testi formunun tersine geniş bir ağız modeliyle hazırlanan bu kupa, ebat olarak da orijinal testi formunun 3'te 1'i boyutundadır. Döküm grubunda üretimi yapılabilecek olan bu model üzerinde çalışmalar devam etmekte olup, tornalara uygun olacak model tasarımı üzerinde durulmaktadır.

Görsel 17. Uygulama Örneği 9, Parlak, 2021.

Uygulama Örneği 10: Frig döneminde elle şekillendirme yapılan tabak ve kâse modelleri (Görsel 7) endüstriyel üretime çevrilerek Örnek 10'daki kâse ve tabak formları modellemeleri yapılmıştır. Asimetrik formu ve derin rölyefleri ile elle şekillendirme yöntemiyle hazırlanmış hissi veren bu tabaklar, robotlar yardımıyla seri üretime uygun hale getirilmiştir.

Görsel 18. Uygulama Örneği 10, Parlak, 2021.

Sonuç

Seramik, insanlık tarihinin yerleşik hayata geçişinden itibaren kap, kacak, kadeh, pişirme kapları, servis ve saklama amaçlı günlük hayatta kullanılmaya başlanan her türlü ürünün malzemesi olmuştur.

Seramikte çok sayıda bulunan tablet örnekleriyle, Hitit dönemine ait merkezlerden biri olan Boğazköy, Anadolu'nun bu alandaki tarihini de aydınlatmıştır. Anadolu'nun belirli bölgelerindeki seramik üretim yerlerinin en önemlilerinden biri olarak sayılan Kütahya, Frig döneminden bu yana seramiğin merkezi olarak bilinmektedir. Kütahya'da, seramiklerin üretiminde kullanılan çamurun farklı olmasının yanı sıra, dekor ve motiflerdeki tarzın da farklı olduğu görülmektedir.

Verimli toprakları olan, kıtalar arasında kara ve deniz yoluyla kolay ulaşım yapılabilen, olumlu iklim şartlarına ve bol su kaynaklarına sahip olan Anadolu, uygarlıkların beşiği olarak bilinmektedir. Anadolu, doğu ve batı olmak üzere birçok uygarlığın birbirlerinden etkilenmesini sağlamıştır. Oluşan bu kültürel etkileşim, Anadolu uygarlıklarının gelişimini de hızlandırmıştır. Anadolu medeniyetlerinin, birbirlerini etkilemelerinin yanı sıra pek çok farklı özellikleri ile de birbirlerinden ayrıldıkları görülmektedir.

Frig dönemi sofrası seramikleri incelendiği zaman karşımıza çıkan en önemli seramik parçaları; kap, kacak, kâse, tabak ve kupa gibi araç gereçler olmuştur. Friglerde iki gruba ayrılan seramik, tek renkli gri ve boyalı olmak üzere iki çeşit teknikte kullanılmıştır. Mutfak eşyası olarak kullanılan seramik kaplar, dekorlu ve düz renk olarak da üretilmekte olup

bu eşyaların ölen kişilerin yanlarına da yine seramikten yapılan içki kapları, taslar, kulplu çanaklar olmak üzere bazı seramik eşyaların gömüldüğü bilinmektedir.

Geçmişten günümüze sofraya seramiği üretim sektörü incelendiğinde, kullanıcıların kültürel farklılıkları, sosyal statüleri, gelenekleri ve yaşam standartları göz önüne alınarak model çalışmaları yapıldığı görülmektedir. Yapılan bu araştırmada genel tarama modellerinden faydalanılmış ve Frig dönemine ait mutfak eşyaları form tasarımları incelenmiş, kullanıcının üzerinde durduğu özellikler ele alınarak günümüz teknolojisine uygun on adet yeni model çalışması yapılmıştır. Yapılan yeni model çalışmalarından sekizi seri üretime uygun olmasından dolayı üretime alınmış, iki adet model çalışmasının seri üretime uygun bulunmadığı düşünülerek yeniden modelleme çalışması yapılması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Kaynakça

- Arcasoy, A. (1983). *Seramik Teknolojisi*. Marmara Üniversitesi Yayın No: 457, Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik Ana Sanat Dalı Yayınları, No: 2, 1.
- Birecikli, F. (2010). *Ana Hatlarıyla Friglerde Din*. Akademik Bakış, Cilt 4 Sayı 7, 215-232.
- Bülbül, C. (2009). *Eski Anadolu Tarihinde Frigler*. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı: 27, 79-94.
- Çetintaş, E. (2018). *Antik Dönemde Seramik Üretim Tekniklerine Dair İzler: Rhodiapolis Örneği*. Sanat ve Tasarım Dergisi, 93-105.
- Çevik, N. (2014). *Çağdaş Türk Seramik Sanatında Kabuk Değişirme Süreci*. Akdeniz Sanat Dergisi, Cilt 7, Sayı 13, 86.
- Denk, E. (2017-2018). *Servis Teknikleri*. Atatürk Üniversitesi, Turizm Fakültesi, 94-96.
- Erbaş, H. (2009). *Küreselleşme, Kapitalizm ve Toplumsal Dönüşümler*. Palme Yayıncılık, Ankara, 149-150.
- Erman, D. O. (2012). *Türk Seramik Sanatının Gelişimi: Toprağın Ateşle Dansı*. Yıl IV, Sayı 1, Ocak 2012 "Kültürümüzde Toprak", Emine Gürsoy Naskali ve Hilal Oytun Altun (ed.), 18-33.
- Erzincan, A., Yıldız, N., Erken, E., Parlak, D., Akbak, S., Evren, B., Ebeoğlu, S., Arslan, M. ve Mercin, L. (2021). *Anadolu Kilim Motiflerinin Sofra Seramiklerine Yansıması*. Medeniyet Sanat-İMÜ Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 1, 2021, E-ISSN: 2587-1684, 127-162.
- Haykır, M. (2021). *Tabak Tasarımı ve Tüketici Yemek Davranışı İlişkisi: Kuramsal Bir Model Önerisi*. Journal of Tourism and Gastronomy Studies, ISSN: 2147-8775, 1356-1378.
- İstanbul Ticaret Odası (2007). *Porselen, Seramik Sofra ve Süs Eşyasında Portekiz Örneği*. Yayın No: 2007-66, İstanbul, 25.

- Kaya, T. (2007). *Arkeolojik ve Filolojik Belgeler Işığında Frigler*. (Yayınlanmamış YL Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı, Ankara, 26.
- Kökdemir, G. (2019). *Phrygler*. Ankara Üniversitesi, 11-12.
- Önder, A. M. (2019). *Seramik Sanatında Form Oluşumları ve Çağdaş Türk Seramik Sanatçılarından Eserlerinden Örnekler*. Konya Sanat Dergisi, Sayı 2, 53-65.
- Özkaya, V. (1995). *İÖ. Erken Birinci Binde Frig Boyalı Seramiği*. Atatürk Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Yayını, Erzurum, 80-81.
- Pekyaman, H. (2008). *Frig Uygarlığı Seramik Sanatı ve Kişisel Yorumlar*. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Seramik Anasanat Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 28.
- Sevim S. S. & Yeşilmen, N. (2019). *Geleneksel Çömlekçilikten Çağdaş Seramik Sanatına Cemalettin Sevim Örneği*. ARTS: Artuklu Sanat ve Beşerî Bilimler Dergisi (1), 69-76.
- Sevim, C. (2017). *Yemek Kültürü ve Sofra Seramikleriyle Etkileşimi*. Sanat ve Tasarım Dergisi, Cilt 7, Sayı 2, 195-206.
- Tosunoğlu, E. D. (2011). *16. Yüzyıl İznik Çini Sanatında Yemek ve Servis Kaplarının İncelenmesi*. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Malatya, 30.
- Uçuk, C. (2017). *Gastronomide Tabak Tasarım Teknikleri ve Yenilikçi Sunum Anlayışları*. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gastronomi ve Mutfak Sanatları Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 45-67.
- Yüksel, İ. (2018). *Endüstriyel Seramik Tasarımı ve Üretimi Sürecinde Problem-Çözüm Odaklı Yaklaşımlar*. Ulak Bilge, Cilt 6, Sayı 28, 1250.

İnternet Kaynakçası

URL 1. <https://www.anadoluyugarlilari.com/frigler/> (Erişim Tarihi: 01.08.2021).

Görsel Kaynakçası

Görsel 1. Keramika Tasarım Merkezi Arşivinden- <https://www.vugla.com/konsome-osnovni-recept.html> (Erişim Tarihi: 05.08.2021).

Görsel 2. Keramika Tasarım Merkezi Arşivinden.

Görsel 3. Keramika Tasarım Merkezi Arşivinden.

Görsel 4. Keramika Tasarım Merkezi Arşivinden.

Görsel 5. <https://www.bilgial.com/wp-content/uploads/2019/11/Fibula.jpg> (Erişim Tarihi: 05.08.2021).

Görsel 6. <https://tubaakbal.wordpress.com/2016/12/07/frigler-mo-800-mo-676/> (Erişim Tarihi: 17.07.2021).

Görsel 7A. Kütahya Arkeoloji Müzesi.

Görsel 7B. <http://www.polatli.gov.tr/gordion-kral-midas-tumulusu> (Erişim Tarihi: 05.08.2021).

Görsel 7C. <https://www.yollardan.com/galleries/alacahoyuk-fotograflari-corum/> (Erişim Tarihi: 05.08.2021).

Görsel 7D-E. <http://adjournal.net/articles/94/945.pdf> (Erişim Tarihi: 05.08.2021).

Görsel 8F. Kütahya Arkeoloji Müzesi.

Görsel 8G. <https://www.penn.museum/sites/gordion/bronz-cagi-gordionu/> (Erişim Tarihi: 05.08.2021).

Görsel 8H. <https://tubaakbal.wordpress.com/2016/12/07/frigler-mo-800-mo-676/> (Erişim Tarihi: 05.08.2021).

Görsel 9-18. Keramika Tasarım Merkezi Arşivinden.